

Södertörns högskola | Institutionen för livsvetenskaper

Kandidatuppsats 15 hp | Utveckling och Internationellt Samarbete |
vårterminen 2011

Identitet och svenskhet

– En diskursiv granskning av svenska läroböcker
i historia

Av: Johanna Sjövall

Handledare: Magnus Öhlander

Abstract

This thesis is concerned with how identity is connected to historical writings and what norms shapes the perspectives of history. The purpose of this study is to investigate the possibilities for identification offered in history books used for history teaching. This study is concerned with what role the nation plays and how it shapes the conception of history, with the hope of counteracting negative attitudes towards those not being identified as “Swedish” in the history telling.

The study was conducted through discourse analysis. The material for this analysis consisted of three history books directed towards 4-6th graders.

The study shows how identity is created through putting “us” against “them”. The Swedish nation is the principal starting point of identity formation in the study material. It is in broader contexts replaced by an western “us”. The rest of the world is only mentioned sparsely in relation to this western “us”. The past is used to create a source of collective identity. The nation constitutes an unquestioned base of unity. The nationalism and the history telling is connected to ideas of social evolution. The western thinking and development is being presented as superior.

Key words: Discourse analysis, history, teaching material, nationalism, identification.

Nyckelord: Diskursanalys, historia, läromedel, nationalism, identifikation.

Innehållsförteckning

Abstract.....	2
1. Inledning.....	4
1.1 Bakgrund och problemformulering.....	4
1.2 Syfte och frågeställning.....	5
2. Teori.....	6
2.1 Historia och myter.....	7
2.2 Identitetsbegreppet.....	9
2.3 Etnicitet och nationalism.....	10
2.4 Diskursanalys som teori.....	11
3. Metod.....	13
3.1 Val av metod.....	13
3.2 Genomgång av material samt avgränsningar.....	14
3.3 Kritisk granskning av metod.....	14
3.4 Frågor till materialinsamlingen.....	16
4. Analys och resultat.....	18
4.1 Genomgång av analysmaterialet.....	18
4.2 Nationen som utgångspunkt.....	19
4.3 Tidsperspektiv och utveckling.....	24
4.4 Historien och jag.....	28
5. Diskussion.....	30
6. Slutsatser.....	32
Referenser.....	34
Bilagor	
innehållsförteckning, <i>Boken om historia 1</i>	36
innehållsförteckning, <i>Boken om historia 2</i>	37
innehållsförteckning, <i>Boken om historia 3</i>	38

1. Inledning

1.1 Bakgrund och problemformulering

Historien bidrar till människors förståelse av sig själv och andra. I grundskolan läser vi ämnet historia vilket står bestämt i skolverkets kursplan, utformat på uppdrag av riksdagen.

På skolverkets hemsida står det att ”Syftet med utbildningen i historia är att utveckla ett kritiskt tänkande och ett analytiskt betraktelsesätt som redskap för att förstå och förklara samhället och dess kultur.” Det står även att ”Ett interkulturellt perspektiv i historieämnet kan belysa likheter och skillnader mellan olika kulturer och utveckla förståelse för kulturell mångfald.” Men vad är det man får lära sig i historieundervisningen och hur anpassad är den till det mångkulturella samhället? Men med den stela identitetssynen, främlingsfientlighet och utbredda rädsla för det annorlunda som finns i vårt samhälle idag är det berättigat att fråga sig hur pass förståelsen för mångfald verkligen utvecklas i historieundervisningen.

En viktig del av historieämnet handlar om identitetsskapande. Vi skapar en uppfattning om vilka vi är genom att placera oss i ett historiskt sammanhang. Jag vill bidra med kunskap om hur den nationella identiteten konstrueras samt hur våra attityder och identitetsuppfattningar som svenskar formas. Hur placerar vi oss i världen? Hur ser vi på våra medmänniskor? Hur kan vi identifiera oss med varandra?

Denna uppsats baseras på läroböcker i historieundervisning. Läroböckerna utgör basen i undervisningen och visar vad som accepteras som allmän kunskap. Litteraturen ger också ledtrådar om värderingar och ståndpunkter som är normen i det svenska samhället idag. Mer specifikt vill jag undersöka hur gemenskaper formuleras i historieböckerna samt hur de historiska berättelserna påverkar förståelsen av mångfald genom att vara en källa för identitetsskapande.

1.2 Syfte och frågeställning

Detta är en studie om historieböcker för grundskoleelever kopplat till identitet. Det är en analys av hur man genom historieberättande kan försöka tilltala läsarens tillhörighetskänsla samt vilken roll den nationella självbilden har i konstruerandet av utsagor om det förflutna. På vilket sätt historien eventuellt formas utifrån en uppfattning om Sverige och svenskhet. Min förhoppning är att kunna bidra till att motverka exkludering och uppkomsten av negativa attityder gentemot de som i de historiska utsagorna inte identifieras som 'svenska'.

Denna uppsats söker svara på följande frågor:

Hur konstrueras den svenska identiteten i historieböcker för grundskoleelever? Vem eller vad utgör normen i historieberättandet? Vilka gemenskaper finns att identifiera sig med? Vilka identifikationsmöjligheter finns för elever med utländskt ursprung?

2. Teori

Den teoretiska utgångspunkten för denna uppsats är ett socialkonstruktivistiskt och diskursanalytiskt tänkande. Min uppfattning är att sättet man beskriver historien och tillskriver den betydelse, spelar en roll i skapandet och förändrandet av historia. I detta avsnitt beskrivs de teoretiska utgångspunkterna som denna uppsats är formad av. Jag kommer här att behandla tidigare forskning, synen på historia samt identitetsbegrepp. Sist ges en genomgång av diskursanalys som teori.

Forskaren Kenneth Nordgrens avhandling *Vems är historien?: historia som medvetande, kultur och handling i det mångkulturella Sverige* (2006) berör bland annat historieämnet i skolundervisningen kopplat till det mångkulturella samhället. Nordgren beskriver historia som ett verktyg för att förstå sin samtid. Historieundervisningen har hängt ihop med nationalstaternas utveckling som ett viktigt verktyg för att skapa en homogen svensk befolkning samt fostra elever till att känna fosterlandskärlek och respekt för överhet (Nordgren, 2006). Nordgren fastställer att skolan har som uppgift att ge eleverna verktyg för att fungera i samhället och behöver därför anpassas till samhällsförändringar. I dagens mångkulturella samhälle är skolans uppgift att skapa en ny, inkluderande kollektiv identitet (Nordgren, 2006:165). Nordgren konstaterar att ”skolans mål är att lägga grunden för en interkulturell medborgarkompetens” (Nordgren, 2006:166). Det är därför intressant att undersöka om en mono- eller multikulturell självförståelse speglas i undervisningen. Nordgren undersöker läroplanen och hur det förhåller sig till dess interkulturella uppdrag samt hur det kommer till uttryck i lärobokstexter på gymnasienivå.

David Mellbergs studie *Det är inte min historia!* (Karlsson & Zander, red. 2009) handlar om historieundervisning i ett multietniskt samhälle där eleverna bär på olika nationella historier. Studien poängterar hur historien är kontextuellt presenterad i undervisningen och att elever med utländsk bakgrund inte känner att den historia som lärs ut i skolan är ”deras” historia. Detta är ett stort problem då ca 15 % av grundskoleelever har utländsk bakgrund (Karlsson & Zander, red. 2009:343).

Mot bakgrund av ovan refererad forskning kan man dra slutsatsen att nationalism och historieundervisning har en intim koppling samt att det kan vara relevant att undersöka sambandet mellan historia, nationalism och identitet. Vidare kan denna studie bidra med en

förståelse för varför elever med invandrarbakgrund kan tänkas ha svårt att identifiera sig med den historien som presenteras i historieundervisningen.

Under följande rubriker ges en presentation av den syn på historia som format analysen och uppsatsskrivandet. För att få en förståelse för vad historieskrivning innebär och hur historia är kopplat till identitet och nationalism har jag läst antropologen Thomas Hylland Eriksens: *Historia, myt och identitet* (1996) och *Etnicitet och nationalism* (1993). Nedan går jag utifrån dessa två böcker igenom vad historia är. Därefter beskrivs identitetsskapande och nationalism.

2.1 Historia och myter

Historia handlar om att skapa föreställningar om ett förflutet som kan förklara nutiden eller en nära framtid. Vad som är viktigt idag påverkar vilka föreställningar om det förflutna vi lyfter fram. Det handlar inte om att hitta på, det behöver man inte menar Eriksen. Det finns ett oändligt antal historiska händelser att lyfta fram och många alternativa förflutna att välja att beskriva och lika många att glömma bort. Det förflutna är både otydligt och mångtydigt, men presenteras ofta på ett förstelnat och entydigt sätt (Eriksen, 1996:12,15). Vår nutid är genomsyrat med uppfattningar om det förflutna. Det är inbäddat i vårt språk och vårt tänkande. Språket är en viktig del i historieskrivningen eftersom historien inte kan existera utan språket (Eriksen, 1996:26).

Eriksen kallar de historiska utsagorna för ”myter” (Eriksen, 1996:17, 49). Myterna är ett försök att legitimera en viss samhällelig ordning (Eriksen, 1996:24-25). Genom myterna kan människor som egentligen är väldigt olika känna en gemenskap med varandra, eftersom de förbinder individ med gemenskap (Eriksen, 1996:36, 66). För att alla medlemmar i ett samhälle ska kunna identifiera sig med myterna, krävs det att de är flertydiga (Eriksen, 1996:37).

Myterna förbinder nutid med det förflutna. (Eriksen, 1996:66). En omskrivning av de historiska myterna speglar en förändring i nutid (Eriksen, 1996:69). Det finns en föreställning om att alla nuvarande mänskliga samhällen är en utveckling av ett ursprungligt och enkelt samhälle (Eriksen, 1996:29). Eriksen kopplar detta till behovet av en ursprungsmyt. Orsaken till att man ger intrycket av att samhällen förr var ”stabila”, ”statiska” och ”ursprungliga”, är

att det anger en begynnelse (Eriksen, 1996:30). En av de viktigaste delarna för en etnisk grupp är en gemensam ursprungsmyt (Eriksen, 1996:40). De finns även försök att betona ett gemensamt mänskligt ursprung och en gemensam myt om mänsklighetens historia (Eriksen, 1996:86) Inom det nationalistiska historieberättandet handlar det dock mer specifikt om ”vårt” folk eller ”vår” nations ursprung, snarare än en mer inkluderande berättelse om mänsklighetens gemensamma ursprung.

Det perspektiv som dominerat representationer av det förflutna är det som tillhör den manliga europeiska överklassen (Eriksen, 1996:13). Man har skapat en bild av ”framsteg” och ”utveckling” i den europeiska historien (Eriksen, 1996:45). Moderniteten ser samhällsförändring som något positivt, eller rent oundvikligt. Och utvecklingstänkandet ligger till grund för vår samhällsuppfattning (Eriksen, 1996:73). Samtidigt betonas kontinuiteten med det förflutna och de gemensamma myterna bygger på en känsla av kontinuitet (Eriksen, 1996:74). Nuet legitimeras med dessa påståenden om kontinuitet med det förflutna och myterna fokuserar kraftigt på en koppling mellan ”identitet” och ”historia” (Eriksen, 1996:81). Det är en vanlig uppfattning att den västerländska historien är mer ”sann” än de som inte har nedskriven historia och man bygger sitt tänkande på en uppdelningen mellan ”traditionella” och ”moderna” folk. Eriksen menar dock att olika folks myter är likställbara (1996:43).

I slutorden av *Historia, myt och identitet* beskriver Eriksen hur han anser att historieforskarens uppgift bör vara att betona historiens mångtydighet istället för att skapa en förenklad bild av historien (Eriksen, 1996:109). Han anser att man bör fokusera på de myter som skapar en bild av en komplex, snarare än en förenklad värld. Eriksen menar att det är svårt att försöka skapa en global gemenskap baserad på respekt för det annorlunda när idealet har varit att försöka göra en ”objektiv” rekonstruktion av det förflutna som en logisk förelöpare till nuet där den egna nationen ges en central placering i ett historiskt ursprung (Eriksen, 1996:113). Vidare anser han att vi behöver inse hur situationsbetingat ”vi:et” är och kämpa mot överförenklade mytologiseringar av det förflutna där andra mytologiseringar inte respekteras och erkänns som likvärdiga (Eriksen, 1996:114). Eriksen anser inte att problemet ligger i den identitetsmässiga anknytningen till en viss historiskt plats, språk, familj och myt. Problemet ligger i avsaknaden av en förståelse för att andra människors historiska ursprung har samma värde som ens egna (Eriksen, 1996:116).

2.2 Identitetsbegreppet

I denna uppsats används diskursanalysen för att kartlägga identitetskonstruktioner eftersom ”kunskap om historien ger identitet” (Eriksen, 1996:51). Identitet är inte något fast. Eriksen föredrar att tala om ”identifikation”, för att förtydliga hur identitetsskapande är en dynamisk, mångsidig och ombytlig process (Eriksen, 1996:52). Eriksen beskriver identifikation som ”ett dynamiskt system av överlappande gemenskaper, som inte alltid grafiskt kan åskådliggöras som ett system av koncentriskt cirklar”(Eriksen, 1996:54). Vi tillhör och hoppar alltså mellan olika gemenskaper som inte helt avgränsat kan definieras. Identifikationen sker genom att en gemenskap man på något sätt, vid någon tidpunkt tillhör kontrasteras mot en gemenskap man inte tillhör. Hur man väljer att identifiera sig och hur andra väljer att definiera en själv förändras från situation till situation. Det konkreta sammanhanget man befinner sig i bestämmer vilken ”identitet” eller ”kollektiva gemenskap” som blir viktig för stunden (Eriksen, 1996:54). Winther & Phillips skriver också om hur identiteter konstrueras i ett förhållande till något de inte är (2000:58). Beskrivningen av ”oss” är beroende av en motsatspol; ”de andra”. En vanlig konstruktion är indelningen av väst och övriga världen där väst i regel associeras med civilisation, utveckling och demokrati och ”de andra” automatisk associeras med motsatsen; underutveckling, diktatur, primitivitet. Men det är inte förbestämt vad som ska ingå i identitetskategorierna, de är så kallade ”flytande signifikanter” som kan fyllas med olika mening. ”Flytande signifikanter” är begrepp som är utsatta för omfattande diskursiva strider där olika diskurser kämpar om att fylla de med olika meningar (Gerber 2011:19). Myten om väst är ett exempel på en flytande signifikant som kan ges olika betydelse inom olika diskurser (Winther & Phillips 2000:58). Ett annat exempel är hur man inom den feministiska diskursen tillskriver attributet ’stark’ i identitetsbegreppet kvinna istället för ’svag’ som man gör i den patriarkala diskursen.

Diskursanalysen kan bidra till en ökad förståelse av hur kollektiva identiteter skapas, vilket är relevant för denna studie (Bergström & Boréus, 2005:351). Identiteter konstrueras i diskurser och formas i hög grad genom språket (Bergström & Boréus, 2005:322,326). Genom att granska vad som skrivs i böckerna kan vi förstå hur diskurser ger förutsättningar för en viss identitet, samt vilken betydelse som denna identitet tillskrivs.

2.3 Etnicitet och nationalism

Nordgren (2006) konstaterade att historieundervisningen hänger ihop med nationalismens utveckling. Nationen utgör även en viktig bas för identifikation. Här ges en genomgång av nationalism kopplat till etnicitetsforskning och historia.

I boken *Etnicitet och Nationalism* (1993) ger Eriksen en presentation av nationalism kopplat till etnicitetsforskning. Han informerar oss om att nationalism och etnicitet är besläktade begrepp, men att nationalismen skiljer sig från andra etnicitetskategorier i och med dess förhållande till den moderna staten (Eriksen, 1993:124-125, 148). Idén om att en viss etnisk identitet hänger ihop med en viss social kultur, är konstruerad. Enligt etnicitetsforskningen finns ingen direkt överensstämmelse mellan en etnisk kategori och vad som beskrivs som dess kultur (Eriksen, 1993:127).

Den nationalistiska ideologin växte fram i Europa under tiden för franska revolutionen. Man startade ett nationalistiskt projekt där man etablerade en nationalhistoria och startade en homogenisering av folket genom användandet av nationella symboler och myter (Eriksen, 1993:128-130). Man använde symboler för att skapa en känsla av nationalitet (Eriksen, 1993:130). Dessa var bland annat ett gemensamt språk, idén om en gemensam historia och gemensamma historiska hjältar. Nationen är en föreställd gemenskap¹ som gör anspråk på långa kontinuiteter med "eviga kvalitéer". Nationalismens hämtar sin symbolik delvis från religion och myter kopplat till starka känslor, ofta med en våldsam prägel (Eriksen, 1993:135).

I det nationalistiska försöket till kulturell homogenisering var massutbildning viktig. Man plockade ut sedvänjor, främst från bönderna på landet och omformade dessa till nationella traditioner. De flyttades ur sitt sammanhang och dess innebörd förändrades. Eriksen hävdar att kulturella och historiska aspekter väljs ut och omtolkas för att gynna en viss maktkonstellation (Eriksen, 1993:147). Syftet med det nationalistiska projektet var att skapa sammanhållning och lojalitet bland dem som ingår i samhället. Detta innebär att nationalismen både har mekanismer för inklusion samt uteslutande av vissa grupper från den

¹Begreppet är lånat från Anderson (1993), nämns av både av Eriksen (1993) och av Ulfs Zander i *Historien är nu* (2004). Anderson beskriver nationalismen som en föreställd gemenskap, som existerar när folket föreställer sig den (Anderson 1993).

nationella gemenskapen, det vill säga både en inkluderande och exkluderande aspekt² (Eriksen, 1993:150). Nationella identiteter konstrueras i förhållande till andra nationer eller andra folk som inte tillhör nationen (Eriksen, 1993:139). Detta hänger ihop med hur identitet konstrueras vilket har beskrivits ovan.

Jag har här behandlat en typ av nationalism som betonar delad kultur och etniskt ursprung. Det bör nämnas att det även finns en annan form av nationalism, som betonar medborgarskapet snarare än en delad kultur, etnicitet och släktskap (Eriksen, 1993:146). Med en nationalism som betonar medborgarskap snarare än etniskt ursprung som bas för den nationella identiteten, kommer man delvis ifrån den exkluderande tendensen som etnisk nationalism präglas av (Hettne, Sörlin & Østergård, 2006:38).

2.4 Diskursanalys som teori

Enligt Winther & Phillips (2000) hänger diskursanalysen ihop med en viss teoretisk tradition och bör inte användas endast som analysmetod lösryckt från den teoretiska och metodologiska grunden. Diskursanalysen har en socialkonstruktivistisk utgångspunkt med poststrukturalistiska influenser. För att diskursanalysen ska vara relevant krävs det att man ser språket som en viktig del i konstruerandet av verkligheten. Språket bidrar till att forma verkligheten och är inte en direkt återspeglning av den (Bergström & Boréus, 2005:305). Det som presenteras som ”verkligheten”, är endast representationer av den. Verkligheten skapas och ges betydelse genom språket och användandet av diskurser. Idé och verklighet hänger ihop, likaså språk och handling (Bergström & Boréus, 2005:305).

Språket existerar alltså i ”diskurser” (Winther & Phillips 2000). Diskurser är den samling ord och antaganden som ett visst ämne omringas av. Det handlar om begreppsbildning och att upprätta förståelse. Diskurserna definierar världen och sätter gränser för vad som är relevant i ett visst sammanhang. Sanning, kunskap och mening följer ett visst mönster inom olika diskurser. Diskursanalys är analysen av dessa mönster (Winther & Phillips 2000:7). Det finns olika positioner i förståendet av diskurser och diskursanalys. Gemensamt för alla är att man har en socialkonstruktivistisk grund; man har en kritisk inställning till självklar kunskap; man

² Detta brukar beskrivas som nationalismens Janusansikte. Se Eriksen (1993:150).

delar ståndpunkten att våra uppfattningar och representationer av världen är kontextuella, historiskt och kulturellt specifika; man har också uppfattningen om att diskurser är med och formar sociala processer (Winther & Phillips 2000:11-12).

Det diskursiva perspektivet innebär en annorlunda syn på kunskap och sanning än den man har i det vetenskapligt traditionella synsättet. Framförallt öppnar det diskursiva perspektivet för frågor om *hur* och *av vem* kunskap och sanning produceras. Något som ständigt kommer upp när man läser om diskurser och diskursanalys är begreppet ”makt”. Det är makten som konstruerar diskursen (Winther & Phillips 2000:20). Diskurserna och den sanning och kunskap de producerar skapas i ett maktsystem. Detta innebär en ideologisk aspekt då diskurser bidrar till att upprätthålla eller förändra maktrelationer (Winther & Phillips 2000:79). Diskurserna avgör vad som betraktas som meningsfullt i ett visst sammanhang och vad som viftas bort som irrelevant.

Diskurser är inte lösryckta tankemönster, utan de existerar i samband med andra diskurser. Diskurser förändras alltid, eftersom sociala fenomen aldrig är färdiga eller totala. Diskurser relaterar alltid till varandra och omformas i kontakt med andra diskurser. Betydelser kan inte låsas eftersom språket och diskurser har i egenskap att vara instabila. Men diskurserna är ändå förhållandevis regelbundna och kan sätta gränser för vad som ger mening (Winther & Phillips 2000:13, 19; Bergström & Boréus, 2005:324). Hegemoni innebär en förhandlingsprocess där det skapas konsensus av betydelse. Konkurrerande uppfattningar bidrar med verktyg till motstånd av en hegemonisk diskurs. Våra tankemönster påverkas av diskurserna, då vi tänker och resonerar inom dessa. Men vi är inte bara passiva mottagare av vad diskursen vill förmedla, eftersom vi kan tolka på olika sätt. Man kan ifrågasätta och tänka kritiskt, men då behövs också alternativa diskurser till att göra detta (Winther & Phillips 2000:24).

Eftersom man inte kan nå en verklighet utanför diskurserna är det min roll som forskare att studera diskursen och inte den verkligheten den beskriver. Det handlar inte om att avgöra vad som är ”sant” eller ”falskt”. Det handlar om att granska vad man väljer att skriva om i analysmaterialet och hur det tillskrivs mening. Uppgiften som diskursanalysen har är att studera strävan efter att etablera entydighet inom ett visst studieområde (Winther & Phillips 2000:31). Denna uppsats är alltså en analys av det diskursiva meningsbyggandet och utbudet av identifikationsmöjligheter som finns i historieläroböcker och inte en analys av själva historien.

3. Metod

I denna del ges en beskrivning av hur jag vetenskapligt har gått till väga för att uppfylla studiens syfte. I följande avsnitt går jag igenom mitt metodval, diskuterar val av analysmaterial samt för en kritisk diskussion om metoden och uppsatsens vetenskaplighet. Sist presenteras de materialinsamlingsfrågor som jag har använt mig utav i analysen av materialet.

3.1 Val av metod

I en studie där man syftar till att undersöka något så komplext som identitetsskapande lämpar det sig med en kvalitativ studie. Intresset för denna uppsats ligger i hur man tolkar, behandlar, värderar och presenterar föreställningar om verkligheten. Individerna ses som en del av en subjektiv omvärld, vilket hänger ihop med det kvalitativa perspektivet (Backman, 1998:47). Ett kvalitativt perspektiv förhåller sig bra med en kvalitativ metod.

Under teorikapitlet gavs en presentation av diskursanalysen som teoretisk utgångspunkt, men diskursanalysen är även en metod, ett visst sätt att analysera (Bergström & Boréus, 2005:306). Det finns en mängd olika redskap för en diskursiv analys av texter (Winther & Phillips 2000:97). Man kan bland annat undersöka ordval och grammatik. I denna studie studeras en eventuell strävan efter att etablera entydighet inom historieundervisningen. Jag ämnar undersöka vilka diskursiva ramar som finns till bud för att ge mening till identitet. Detta gör jag genom att undersöka följande; hur läsaren tilltalas och kopplas till historien; vilka egenskaper som uppmuntras; vilka personer och gemenskaper som ges utrymme i böckerna; identifiera vilka gemenskaper man utgår ifrån samt vilka diskurser som utgör normen i historieberättandet.

Jag har valt att göra en diskursanalys eftersom jag är intresserad av hur identiteter konstrueras inom de diskurser som artikuleras i läromedlen. En analys av läroböcker är givande då läroböcker innehar en central position i skolundervisningen, framförallt i historieämnet (Karlsson & Zander, red. 2009:294). I en mindre studie som denna når man ett säkrare resultat genom att analysera ett begränsat antal läroböcker. En analys av språk och formulering i historieböckerna är relevant eftersom sättet man formulerar sig på spelar en aktiv roll i skapandet och förändringen av vår omvärld, våra identiteter och sociala relationer (Winther &

Phillips 2000:7). Det kan tänkas att man i denna studie hittar och lyfter fram mönster och tendenser som eventuellt kan studeras vidare med andra metoder.

3.2 Genomgång av material samt avgränsningar

På skolverket finns viktig information om kursplaner och kunskapsmål för historieundervisning, men det fanns ingen information eller statistik tillgänglig över vilka läroböcker som används i skolundervisningen. Genom direktören på Föreningen Svenska Läromedel fick jag en lista med förlag att gå igenom. I urvalet av läromedel i historia har jag gått igenom historieböcker från de största förlagen för undervisning i årskurs 4 till 6. För att öka studiens validitet och reliabilitet övervägde jag på att analysera ett bredare urval av böcker. Efter att ha gått igenom ett större antal historieböcker insåg jag dock att alla har samma typ av innehåll. Det var knappt någon skillnad mellan de olika böckerna ifrån de olika förlagen i vad som togs upp. De utgick från samma perspektiv, följde samma historiska indelning och tog upp samma historiska händelser.

Eftersom historieböckerna var så pass lika valde jag att fokusera på en bokserie: Libers *Boken om historia. 1* (2007) *Boken om historia. 2* (2008) och *Boken om historia. 3* (2009). Böckerna riktar sig till elever i årskurs 4-6. Jag valde att analysera hela serien och inte bara en bok, eftersom jag ville få en helhetsbild av vad som förs fram i historieundervisningen. Jag valde bort läromedel för äldre årskurser både för att det materialet hade varit svårare att få en helhetsbild av, eftersom det är mer omfattande. Men även för att jag såg ett särskilt intresse i att analysera material som riktar sig till yngre barn. Detta eftersom man i dessa åldrar inte har utvecklat ett kritiskt tänkande och man börjar placera sig i gemenskaper utanför den egna familjen. I denna undervisning skapas grunden för det tänkande som eleverna för med sig vidare i sin utbildning och i sina liv.

3.3 Kritisk granskning av metoden

Backman (1998) skriver om hur den traditionella forskningsprocessen består av två delar. En del där man befinner sig i ett "begreppsplan", där frågeformulerandet och uppsatsskrivandet äger rum. Detta är en representation av det andra planet som finns i en empirisk verklighet utanför språket. Denna studie skiljer sig från denna traditionella forskningsprocess eftersom

även mitt analysmaterial befinner sig i ett språkligt begreppsplan och inte i en separat empirisk verklighet.

Något som brukar beskrivas som ett problem inbyggt i den socialkonstruktivistiska logiken är frågan om hur man ska kunna försvara sin egen forskning och den sanning man själv producerar när man hävdar att sanningar endast är diskursiva versioner av en viss verklighetsuppfattning. I metodlitteraturen ställs i samband med detta följande frågan: ”Hur kan man argumentera för att ens egen representation av världen är bättre än alla möjliga andra representationer?” (Winther & Phillips 2000:29). Svaret blir att de insikter man når till i sin uppsats kan vara värdefulla utan att hävda att den sanning man själv producerar är bättre än andra sanningar. Jag är tydlig med att klargöra att denna uppsats inte gör några anspråk på att nå en generell sanning. Den kan däremot bidra till ett betydelsefullt inlägg i debatter om historieskrivning, utbildning, identitetsskapande, det mångkulturella samhället samt utanförskap.

Denna studie är en kritisk reflektion över representationer av ras, kultur, etnicitet och identitet. Jag söker synliggöra normativa konstruktioner i analysmaterialet samt identifiera försök till förenkling av uppfattningar om ursprung och historia. Analysen ligger endast på en språklig nivå, då uppsatsen inte undersöker sociala praktiker. Uppsatsen undersöker de identitetskategorier och identitetsuppfattningar som ges till bud, men inte vilka implikationer detta möjligtvis har på läsaren eller vilka sociala konsekvenser som följer av detta. Studien omfattar inte heller en undersökning om hur texten är producerad eller hur den konsumeras. Det är en analys av hur diskurser förverkligas i texten. En diskussion förs dock om möjliga följder av det som står i historietexterna i diskussionskapitlet. Det hade i en mer omfattande studie varit relevant att även analysera hur texten är producerad och hur den konsumeras. Det skulle i en sådan studie lämpa sig att genomföra djupintervjuer med elever där man försöker ta reda på hur de personligen uppfattar och påverkas av läroböckerna. I en större studie hade man även kunnat undersöka intertextualitet i historieberättandet, det vill säga hur texterna bygger på andra texter.

Det är forskaren, ett tolkande subjekt, som utgör instrumentet i denna typ av studie. Analysen är relativt ostrukturerad, och strävar efter en slags helhetsförståelse, vilket gör analysen svår att genomföra. Denna studie har inte följt en i förväg uppgjord analysplan. Analysen har istället anpassats efter analysmaterialet och de insikter som läsningen resulterat i. Det är lätt att missa vissa aspekter av analysmaterialet. Forskaren kan inte uppfatta alla implikationer av

det som står i texten, och man kan också överdriva eller misstolka delar av det, utifrån sin egen förståelse. Materialet måste organiseras, struktureras och tolkas. Resultatet blir en utgallring av det man upptäcker när man läser och det man inte uppmärksammar, lämnas därhän. För att delvis kringgå detta problem har jag formulerat frågor och förberett en grovstrukturerad innan textanalysen påbörjas. Jag har konkretiserat forskningsfrågorna genom formulerandet av mer specifika frågor som jag sedan söker svara på i genomgången av analysmaterialet. Genom dessa frågor kan jag upptäcka saker i texten som jag annars inte hade upptäckt. Jag har sedan i samband med att läsa materialet formulerat om frågorna för att försäkra att de är relevanta och anpassade till analysmaterialet. Nya frågor har även uppkommit under arbetets gång.

3.4 Frågor till materialinsamlingen:

1. Hur delar man in samhällen och individer som levde förr?
2. Med vilka ord beskriver man dessa och kan man se ett motsatsförhållande mellan dom?
3. Kan man se en skillnad i hur man beskriver och vilka ord man använder i skildringen av olika historiska tider och platser?
4. Vad presenteras som 'vår' historia?
5. Vilka är 'vi'?
6. Kan man se socialdarwinistiska tendenser i historieberättandet?
7. Framställs övergången från förfluten tid till nutid som en jämn process med bestämd riktning?
8. Finns uppfattningen att nutida samhällen är en elaborering av ett 'ursprungligt', enkelt samhälle
9. Presenteras föreställningar om det primitiva respektive det moderna?

10. Finns det outvecklade antaganden och motsägelser i texten?
11. Vilka historiska utsagor beskrivs på ett sätt som söker tilltala på ett personligt plan, och vad vilka gör det inte?
12. Ligger fokus på ett politiskt/samhällsstrukturerat ursprung, eller handlar det om ursprung via blodsband? (Vem kan historien tillhöra?)
13. Presenteras Sverige och det svenska som etniskt homogent?
14. Vem är läsaren som tilltalas?

4. Analys och resultat

I detta kapitel går jag igenom materialet kopplat till studiens teoretiska referensram samt de frågor som beskrivs ovan. Först ges en presentation av analysmaterialet, därefter diskuteras materialet utifrån tre teman som är relevanta i relation till studiens frågeställning och syfte.

4.1 Genomgång av analysmaterialet

Denna studie utgår ifrån ett analysmaterial bestående av tre böcker i en bokserie utgivet av bokförlaget Liber. Liber är ett av de största läromedelsförlagen i Sverige och är en del av branschorganisationen Föreningen Svenska Läromedel (FSL). Libers utbud av läromedel sträcker sig från förskolenivå till universitets- och högskolenivå. Litteraturen är anpassad efter läroplanen och andra direktiv i kontakt med skolverket. Böckerna som utgör analysmaterialet i denna studie, *Boken om historia. 1* (2007) *Boken om historia. 2* (2008) och *Boken om historia. 3* (2009) är författade av Stina Andersson och Elisabeth Ivansson och anpassade till skolundervisning i årskurserna 4 till 6.

Böckerna är indelade i historiska epoker där varje epok är kopplat till ett visst sätt att leva eller tänka, och följer en tidslinje från istid till nutid. Tidigare historia (fram till 700-talet) ägnas sparsam uppmärksamhet mot och är inte lika uppdelat som senare historia. Senare historia delas in i kortare epoker och man skapar bilden av att det händer mer och mer ju närmare nutid man kommer. Både kontinuitet och förändring betonas genom det historiska berättandet. Den tidiga historien framställs dock som statisk och stillastående. Istid, jägarstenåldern, bondestenåldern, bronsåldern samt järnåldern är de äldsta och längsta epokerna i den tidsindelade historien. Men det ägnas mycket litet utrymme till att beskriva denna historiska tid. Cirka en sida var tillägnas dessa epoker i analysmaterialet. Det är de senare epokerna som tillägnas mer utrymme, trots att de tidsmässigt är mycket kortare än de tidigare epokerna. Dessa senare epoker beskrivs under varsina kapitel. Den detaljerade beskrivningen börjar enligt med Vikingatiden 600/700-950-tal. Därefter följer medeltid 950-1500-tal, Vasatid 1500-1600-tal, Stormaktstid (den Karolinska tiden hör till denna epok) 1600-1700-tal, Frihetstiden åren 1719-1772, Gustavianska tiden 1770-1800-tal, 1800-tal samt 1900-tal.

Historien presenteras på ett förenklat och relativt oproblematiskt sätt där tiden presenteras som en logisk linje från dåtid till nutid. Information om det förflutna presenteras kort och sakligt. Det som tas upp är i huvudsak det som kan kopplas till den svenska staten eller till den plats som senare kom att tillhöra den svenska staten. Man skriver om kungar, bönder, uppfinningar, krig, religion, hur det var att leva som barn i olika epoker, uppdelning av land samt förändringar i livsvillkor och levnadsstandard. Vissa kapitel handlar om andra europeiska stater. Böckerna är indelade i 16 kapitel, varav 10 av dessa handlar om Sverige, eller den plats som kom att tillhöra Sverige. Fem kapitel handlar om Europa och ett kapitel handlar om arkeologi och historieskrivning.³

4.2 Nationen som utgångspunkt

I teoriavsnittet gick jag igenom vad den nationella diskursen består av. Det är en bestämd idé om staten och folket. Efter att ha läst igenom analysmaterialet har jag genom att utgå ifrån uppsatsens teoretiska referensram kunnat konstatera att den nationella diskursen står som normen i historieberättandet. Man utgår ifrån att indelningen av nationalstater är det ”naturliga” sättet att dela in folk på och läsaren antas dela denna förståelse av världen. När mening tycks fixerad och det antas råda en gemensam förståelse, rör det sig om en hegemonisk diskurs (Winther & Phillips 2000:24).

Winther och Phillips (2000) skriver att i den politiska nationalismen ses nationens gemenskap som subjektiv och medlemmarna väljer aktivt själva den nationella tillhörigheten. Inom den kulturella nationalismens diskurs ser man istället nationen som en objektiv enhet som kan identifieras utifrån vissa kriterier som språk och kultur, som anses tillhöra ett avgränsat territorium. Men handel, ekonomi, kultur, etnicitet, språk och mycket annat som förknippas med ett statligt territorium alltid har korsat gränser och funnits i olika varianter både inom och emellan statliga gränser, vilket innebär en utmaning för nationalismen. Winter och Phillips skriver vidare att det som motbevisar den nationalistiska diskursens logik tenderar att behandlas som avvikelser eller undantag eller nämns inte alls i de plattformar som styrs av

³ Innehållsförteckningarna till de tre böckerna bifogas som bilaga.

den nationella diskursen (Winther & Phillips 2000:158). Detta kan vi se exempel på i historieböckerna. Nationen presenteras som en oproblematiserad enhet som utgör en självklar gemenskap. Det som inte passar in i den svenska nationalismen står inte med.⁴

Ett exempel på hur den nationalistiska diskursen styr historieberättandet är alla detaljerade beskrivningar om svenska kungar och deras liv. I vissa fall handlar det om drottningar. Omfattande utrymme tillägnas kungligheter och deras släkt- och livshistorier. Man nämner inte bara de som har varit av politisk vikt för landets utformning, utan man beskriver även kungligheter som varit utav mindre vikt och beskriver friskt detaljer om kungligheter och deras liv. Under rubriken "Kärlek i slott och koja" i *Boken om historia 2* (2008) kopplas kung Gustav II Adolfs liv till ett mer generellt resonemang om hur det var att vara kär och gifta sig förr i tiden.

När han var 19 år förälskade han sig i sin mammas vackra hovfröken Ebba Brahe. Ebba var också förälskad, och eftersom Ebbas pappa var en av de mäktigaste grevarna i Sverige trodde de båda att det skulle kunna bli bröllop. Men Gustav Adolfs mamma vägrade att ge de unga sin välsignelse. Hon ville att hennes son skulle gifta sig med en riktig prinsessa från ett annat land. Under flera år försökte Gustav övertala sin mamma att få gifta sig med Ebba. Men drottningen gav sig inte. Så de två förälskade fick inte varandra. Ebba och Gustav skrev många kärleksbrev till varandra, och i det sista skickade Gustav en förgätmigejblomma för att hon aldrig skulle glömma honom: "*liksom jag har varit och är och bliver stadig in till min yttersta ände er trogne och tjänstvillige vän...*" skrev han.

Till slut gifte sig Ebba med en svensk greve och Gustav med en tysk prinsessa. (Andersson & Ivansson 2008:136)

Karlsson och Zander (2004) skriver att den föreställda gemenskapen som nationen utgör, är beroende av att nationen blir representerad på ett övertygande sätt genom bland annat monument och minnesmärken. Dessa monument används som identifikationsobjekt och är ofta hyllningar av förtjänta medborgare som får representera landet och vars egenskaper anses värda att ta efter. (Karlsson & Zander 2004:108). Förutom kungar ges även stort utrymme i analysmaterialet till uppfinnare, tänkare och vetenskapsmän som på något sätt har bidragit med en förändring mot det Sverige vi känner till idag. Man skriver bland annat om forskaren Carl von Linné (Andersson & Ivansson 2009:10), musikern Carl Michael Bellman

⁴ Med undantag för samerna, som presenteras på ett särskilt sätt som inte tycks utmana den nationella diskursen. Läs om det på s. 23.

(Andersson & Ivansson 2009:70), författaren Selma Lagerlöf (Andersson & Ivansson 2007:18), Alfred Nobel som uppfann dynamiten (Andersson & Ivansson 2009:132) och Gustaf Dahlén som uppfann fyren och annat. Man nämner även andra uppfinnare som skapat separatorn, blixtlåset, kullagret och skiftnyckeln (Andersson & Ivansson bok1:41-43). Dessa står som nationella symboler. I dessa fall beskrivs dom inte som en del av den svenska gemenskapen på grund av kulturella seder eller biologiskt ursprung, utan på grund av att de har bidragit med något till Sverige. Även uppfinnare, vetenskapsmän och tänkare som inte kom från Sverige ges utrymme i dessa sammanhang. Man nämner Martin Luther som var tysk, på grund av att han utmanade katolicismen och utvecklade den protestantiska traditionen som finns kvar idag (Andersson & Ivansson 2007). Man nämner också amerikanen Thomas Edison som uppfann glödlampan. I denna del ligger fokus dock inte på Thomas Edison, utan på det faktum att vi fick elektriskt ljus i Sverige. Rubriken lyder "När Sverige fick elektriskt ljus" (Andersson & Ivansson 2009:134). Det är värt att uppmärksamma att det inte skrivs om någon person utanför den västerländska gemenskapen i någon av de tre böckerna.

I analysmaterialet finns uppfattningen om ett svenskt "vi" Det märks bland annat i formuleringar som denna: "Trots att vi hade haft skolplikt i 50 år, var det inte alltid så noga med skolan för barnen" (Andersson & Ivansson, 2007:5). "Vi:et" syftar till Sverige, och det verkar inte vara några oklarheter i detta. Egentligen är det svenska "vi:et" problematiskt eftersom det råder stor otydlighet i vilka man egentligen menar när man skriver om "vanligt folk" eller "vanliga svenskar" som det hänvisas till genom samtliga historiska epoker i analysmaterialet⁵ (Andersson & Ivansson 2007:102, 2009:75). Det märks att man försöker skapa en bild av en homogen befolkning fast livet såg mycket olika ut för olika människor som levde förr. På sida 6 i *Boken om historia 2* (2008) ges en presentation av hur året är indelat för bönder på 1500-talet, presenterat utifrån en fiktiv flickas perspektiv. "Här berättar jag lite om hur ett år ser ut för mig och min familj, och alla andra vanliga svenskar" (Andersson & Ivansson 2008:6). Denna formulering antyder att den vanliga svensken är en bonde, eftersom flickans familj är bönder och de får stå som en representation av vanliga svenskar. Det finns flera exempel som tyder på att "den vanliga svensken" är en bonde. Följande är ett stycke ur kapitlet om 1500-talet i Sverige ur *Boken om historia 2* (2008):

⁵ Med undantag från tidig historia (före vikingatid) vilket det ägnas mycket lite uppmärksamhet mot.

På 1500-talet hade vanligt folk det ganska bra. De flesta svenska bönder och deras familjer ägde sina gårdar, och klimatet var rätt så varmt. (Andersson & Ivansson 2008:5)

I första delen av citatet skriver man ”vanligt folk”, i andra skriver man ”svenska bönder och deras familjer” och verkar hänvisa till samma folk. Formuleringen antyder att det vanliga folket är bönderna och deras familjer. Även i texterna om vikingatiden presenteras denna uppfattning om ”den vanliga svensken” när man skriver att ”vikingatidens medel-Svensson var bonde” (Andersson & Ivansson 2007:71). Ändå säger man i samma stycke ”varje bonde hade minst 2 slavar”, vilket innebär att det måste ha varit fler människor som inte var bönder. Man skriver också vid flera andra tillfälle att folket i Sverige var indelade i fyra stånd; adeln, präster, borgare och bönder. Samt att livssituationen såg mycket olika ut för människor från de olika stånden. Det var också många människor som inte tillhörde något av de fyra stånden (Andersson & Ivansson 2009:6,7). De flesta var alltså inte bönder och en bondes liv liknade inte den vardag som många människor levde. Det fanns många olika grupper av människor som levde på olika sätt. Ändå presenteras uppfattningen om ”vanligt folk” som representeras av bönderna. Det verkar som att man hänvisar till en medelklass som inte fanns där bönderna står som en motsvarighet till dagens medelklass.

Poängen är att Sverige och det svenska folket presenteras som ett oproblematiserat ”vi”. I huvudsak beskrivs endast de historiska myter som hör till detta ”vi”; den nationella svenskheten. Andra länder nämns ibland för att dra socialevolutionistiska jämförelser och oftast för att visa hur bra Sverige är eller har varit i förhållande. Till exempel på sida 7 i *boken om historia 3* (2009) där man skriver såhär om bönder i Sverige under frihetstiden:

Att det fanns bönder i riksdagen var unikt för Sverige. I många andra länder fick bönderna inte ens bestämma om de skulle flytta. Men runt om i Sverige bodde fria självständiga bönder och många ägde sina bondgårdar. (Andersson & Ivansson 2009:7)

”Andra länder” nämns här som en kontrastering mot det svenska ”vi:et” och antas utgöra en enhetlig motsvarighet till Sverige. Detta bekräftar det både Eriksen (1993) och Winther och Phillips (2000) skriver om att identitet skapas genom att man ställ emot ett ”de”. I viss mån beskrivs också historiska berättelser ifrån övriga Europa, med utgångspunkt i andra nationella stater. Det är då kopplat till en gemensam europeisk identitet med fokus på rikedom samt intellektuell och teknologisk utveckling. Det är i detta specifika sammanhang som man nämner bland annat Shakespeare och Isaac Newton (Andersson & Ivansson 2008). Ett annat

exempel på detta är ett kapitel om Hollands rikedom (Andersson & Ivansson 2008:64). Situationen för människor utanför Europa beskrivs dock inte alls. Den övriga världen beskrivs endast som mål för Européers handel och resor.⁶ Människor från andra delar av världen beskrivs alltså endast i relation till ett europeiskt ”vi”. Här överförs alltså utgångspunkten för det gemensamma ”vi:et” från svenskhet till västerländskhet. Européer och nordamerikaner utgör mittpunkten när man rör sig utanför Sverige och kommer in på ett större perspektiv i historieberättandet. Detta kan man se genom att bara titta på de rubriker som handlar om annat folk än de svenska/västerländska:

- Indianer och vita i Nordamerika (Andersson & Ivansson 2009:44)
- Slavhandel (Andersson & Ivansson 2009:46),
- Europas länder tog land i Afrika (Andersson & Ivansson 2009:84),
- Européerna ger sig ut i världen (Afrika Andersson & Ivansson 2008:44),
- Spanjorerna erövrade Inkariket, (Andersson & Ivansson 2008:48).

”De andra” får alltså inget eget utrymme, utan beskrivs endast i en relation till västerländska folk. Under dessa rubriker får man läsa om ett möte mellan det västerländska och ”de andra” där det västerländska utgör utgångspunkten. Indianerna i Nordamerika beskrivs dock på ett lite annorlunda sätt. De beskrivs visserligen i relation till ”vita” men detta för att vara tydliga med att förklara att indianerna kom först.

Både samer och indianer i Nordamerika behandlas på ett annorlunda sätt med separata rubriker i historieböckerna. Indianerna beskrivs med ord som antyder att det handlar om något mer ”ursprungligt” än en nation. Man talar om ”stammar” som lever nära naturen. I kapitlet om samerna skriver man att de lever ”ett liv i samklang med naturen” (Andersson & Ivansson, 2008:98). Texten antyder att indianer och samer tillskrivs andra typer av egenskaper, en annan identitet, än de nationella folken. De framställs som hjälplösa, naturliga, ursprungliga, fredliga. Här är det intressant att titta på ordval i beskrivningarna av samer och indianer i relation till övriga beskrivningar i historieböckerna. Inom en viss diskurs använder man ett visst språk och vissa ord är vanligare än andra. Att man väljer att kalla grupper av indianer för ”stammar”, snarare än ”folk” eller ”nation”, tyder på att det rör sig om en diskurs om ursprungsbefolkning och inte en nationalistisk diskurs. Genom att behandla samerna i en separat diskurs behöver man inte omforma idén om ”den normala svensken”. En alternativ

⁶ Även här utgör indianerna och samerna ett undantag. Läs om detta på s. 23.

diskurs används här för att kunna ta upp historiska berättelser som handlar om folk som inte stämmer in i den nationalistiska logiken, utan att hota nationalismen.

En annan sak som är intressant är att titta på är med vilka namn man väljer att beskriva de folk man berättar om. I kapitlet om vikingatiden förklarar man att namnet, vikingar, kom från de män som seglade iväg på plundringståg och handelsresor, men att de flesta var bönder som stannade hemma och var upptagna med att ta hand om åkrarna och djuren (Andersson & Ivansson, 2007:72). ”De flesta nordbor på vikingatiden var bönder, jägare och hantverkare” (Andersson & Ivansson, 2007:69). De flesta människor var alltså inte dessa plundrare som vikingatiden är uppkallad efter. Man talar både om vikingar och om nordbor men vad man egentligen menar och vilka man syftar på är oklart. Man gör ingen åtskillnad när man talar om vikingar och nordbor utan verkar oproblematiserat hänvisa till mer eller mindre ”alla” som levde i norden på den här tiden (700-tal). I ett kapitel om vikingastaden Birka nämner man att det förutom nordbor även kom ”utländska köpmän” för att delta i handeln (Andersson & Ivansson, 2007:95). Vilka dessa utländska köpmän var och var dom kom ifrån är dock oklart. Hur dom kan vara ”utländska” när Sverige inte var ett land ges det inget svar på. Svea rike började inte formas först på 1000-1300-talen (Andersson & Ivansson, 2007:103). Detta tyder på att man utgår ifrån en nationalistisk logik. Även vikingatiden beskrivs alltså inom den nationalistiska diskursen, trots att nationalstater var långt ifrån påkomna.

Den nationella diskursen utgör alltså en hegemonisk diskurs i historieberättandet där läsaren antas dela en uppfattning av världen som utgår ifrån nationalstater och ett svenskt eller västerländskt ”vi”. Det finns ett fokus på idémässigt ursprung där innovativt tänkande favoriseras och utgör grunden för gemenskap. Det finns även i analysmaterialet en betoning på traditionellt arv och etniskt ursprung, där man betonar kopplingen mellan plats och biologiskt och kulturellt ursprung. Detta går jag igenom under rubrik 4.4 Historien och jag. Först förs ett resonemang om uppfattningen av tid, kunskap och utveckling i analysmaterialet.

4.3 Tidsperspektiv och utveckling

Som redan nämnts är historien som presenteras i böckerna indelat i olika tidsepoker som följer varandra i en tidslinje från istid till nutid. Det historiska berättandet i analysmaterialet är ständigt kopplat till nutid och man utgår ifrån de värderingar och levnadssätt som är norm i

det svenska samhället idag. Det som var annorlunda i de historiska berättelserna ges det förklaringar till för att skapa en förståelse för varför det förhöll sig på det sättet. Detta förklaras sedan genom att använda dagens normer som utgångspunkt. När man beskriver förändringar i historien som har lett till en livstil som mer liknar dagens, presenteras det som en naturlig följd av innovativa uppfinningar och logiska insikter. Och när man förr inte levde som vi gör nu, beskrivs detta genom att hänvisa till att saker inte var uppfunna ännu. Detta stämmer överens med vad Eriksen skriver om att nutiden ofta framställs som en nödvändig produkt av ett visst förflutet (Eriksen, 1996:29). Man förklarar exempelvis att folk på medeltiden bodde nära djuren och naturen eftersom kylskåp, konservburkar eller vakuumpförpackningar inte var uppfunna ännu, vilket gjorde att man behövde leva nära matens källor (Andersson & Ivansson, 2007:113). Den distans vi i nutida Sverige har till våra matkällor kan här tolkas som en logisk följd av en utveckling som framstår som oundviklig.

Som nämnts ovan är det uppfinnare, tänkare och vetenskapsmän som bredvid kungar och bönder ges störst plats i de historiska berättelserna. Följande är ett utdrag ur ett kapitel om Europa under 1500- och 1600-talet.

I slutet av 1600-talet hade de främsta vetenskapsmännen förstått att jorden rusar fram i en bana runt solen, och snurrar ett varv runt sin egen axel varje dygn.

De hade också förstått att universum är oändligt och att planeterna går i banor runt solen. De hade insett jordens dragningskraft och förstått att tidvattnet styrs av månen. Men det tog lång tid innan de nya kunskaperna spreds till vanligt folk. De flesta trodde fortfarande att jorden var världens medelpunkt. (Andersson & Ivansson, 2008:63)

När det handlar om ett tänkande som inte stämmer överens med det moderna västerländska presenteras det som tro snarare än kunskap. När tänkandet stämmer överens med vårt nutida tänkande beskriver man att folk ”förstått” och ”insett”. Men när det däremot handlar om ett tänkande som skiljer sig från vårt väljer man istället att skriva att folk ”trodde”. Den kunskap man hade förr presenteras som osanning. Här ser man hur den socialevolutionistiska aspekten av historieberättandet gör sig synlig. Alternativ kunskap avvärjs och det västerländska vetenskapliga tänkande, vårt tänkande, framställs som överlägset. Dessa tendenser gör sig tydliga i många andra delar av analysmaterialet. Följande är ett stycke ur *Boken om historia 1* (2007) och handlar om medeltidens läkemedelskonst.

Mycket av det som de kloka gummorna eller gubbarna gjorde var helt ovetenskapligt. De som blev botade kanske blev friska av sig själva. Men de trodde att det var den kloka

gummans blodiglar, salvor eller magi som hade botat dem. (Andersson & Ivansson, 2007:119)

Det är flera aspekter av detta citat som är intressant. För det första kan man även här se uppfattningen om att den kunskap som inte är modern västerländsk vetenskap är inte riktig kunskap. Man antyder att de kloka gummorna/gubbarnas behandling inte kan ha fungerat eftersom det de gjorde var ovetenskaplig. Ändå nämner man längre ner på sidan att många läkemedel är idag också tillverkade av växter, i likhet med de klokas läkemedel. Men sättet man väljer att beskriva botemedlen på i citatet ovan antyder att de inte är legitima. Man skriver ”blodiglar, salvor eller magi” istället för att kalla det exempelvis botemedel eller medicin. Stycket om de kloka presenteras under rubriken ”Tron på tomtar och troll levde kvar” (Andersson & Ivansson, 2007:118), vilket även det antyder om att det inte handlar om riktig kunskap. Här ser vi hur språket blir viktigt i framställningen av historia. Det sker ett exotiserande av de klokas sjukvård, samtidigt som man i en annan del av analysmaterialet erkänner att dom hade stor kunskap om sjukdomar och botemedel (Andersson & Ivansson, 2008:145). Ordet magi kom upp fler gånger när man talade om folks tro förr. Till exempel i ett stycke där man berättade om hur man tvättade sig på 1600-talet: ”Eftersom ingen kunde förklara hur det gick till när smuts löstes upp av såpan, tyckte folk att den var magisk” (Andersson & Ivansson, 2008:76).

Poängen med analysen av hur man framställer de kloka är att visa på hur den moderna västerländska vetenskapen presenteras som en överordnad kunskap, genom att etnocentriskt nedvärdera medeltidens läkemedelskonst. Denna typ av framställning av alternativ kunskap visar hur de historiska perspektiven är selektiva och ideologiska⁷.

Socialdarwinism är en vanlig tanke inbyggt i vår uppfattning om människans historia (Eriksen, 1996:24,73). Det handlar om en syn på mänsklig utveckling där människor delas in i en evolutionistisk steg, där alla samhällen följer samma väg från att vara enkla, traditionella ursprungssamhällen, till att bli avancerade och moderna stater. Detta utvecklingstänkande har grund i 1800-talets socialevolutionistiska synsätt men är än idag en del av vårt sätt att tänka. Genom hela bokserien finns känslan av att människor förr var sämre än människor idag. Följande är ett stycke ur kapitlet om Sveriges stormaktstid.

⁷ | *Historia, myt och identitet* skriver Eriksen att historiska perspektiv är selektiva och ideologiska (1996:20).

Sverige hade länge varit ett ganska efterblivet land jämfört med många andra länder i Europa när det gällde kultur och utbildning. Men nu fick vi våra första vetenskapsmän och läkare. Flera författare började skriva dikter och berättelser på svenska. (Andersson & Ivansson, 2008:72)

Ju närmare nutid man kommer, desto mer framställs folket i berättelserna som upplysta och utvecklade. Tydlig är den evolutionistiska tonen även i ett kapitel med titeln ”Sverige under tiotusen år”. Här beskrivs tidig historia som det skrivs mycket sparsamt om i analysmaterialet. Tiden då människan var jägare och samlare, som beskrivs som den längsta tiden i människans historia, ägnas knappt någon uppmärksamhet alls.

Under den längsta perioden i människans historia var vi samlare och jägare. Men, för ungefär 6000 år sedan började det hända saker. Människorna lärde sig att odla och ha kor, grisar får och getter som husdjur. För att kunna göra det var de tvungna att sluta flytta runt och bli bofasta.

Nu lärde sig människorna att bygga större och bättre hyddor som klarade alla årstider. För att kunna vakta sina odlingar byggde man hyddor nära åkrarna

Den här utvecklingen gick långsamt, men att människan blev bofast är nog den största förändringen i vår historia. Av ordet boende har vi fått ordet bonde. (Andersson & Ivansson, 2007:62)

Flera saker är värda att kommentera angående detta stycke. För det första antyder man att det inte hände något under den tiden som människorna flyttade runt och levde som jägare och samlare. Det framställs som att denna del av historien inte är så viktig. Det som verkar vara intressant startar när människor började bli bofasta. Man beskriver att man började bygga ”större och bättre”, vilket visar hur man utgår ifrån ett utvecklingstänkande där effektivitet och komplexitet är egenskaper som anses önskvärda. Att man väljer att skriva att ”utvecklingen gick långsamt” visar uppfattningen om att det inte hände så mycket förr. Citatet visar även den centrala roll som ges till bönder i den svenska historien.

Man presenterar historiska berättelser på ett sätt där det moderna samhället utgör normen och framstår som målet för tidigare samhällen och som en naturlig väg för utveckling. I den evolutionistiska diskursen är det inte bara svenskar som utgör normen, det är istället det moderna, som ställs i motsättning till de omoderna, traditionella eller utvecklade. I följande stycke ifrån *Boken om historia 1* (2007) ställs Kina mot vikingar, där kineserna framstår som upplysta och utvecklade.

Medan vikingarna fortfarande ristade runor i stenblock, kunde kineserna tillverka papper och tryckta böcker. De betalade sina varor med sedlar och hade uppfunnit svartkrutet, så att de kunde göra sprakande fyrverkerier. (Andersson & Ivansson, 2007:119)

Detta är det enda sammanhanget i vilket ”de andra” har fått utgöra normen. Det man beskriver om kineserna liknar mer sättet vi lever på idag, och får därför utgöra normen istället för vikingarna som framställs som outvecklade. Återigen är det effektivitet och komplexitet som värdesätts. Uppmärksamma också att det är den enhet som är en nationalstat, som utgör normen. Den evolutionistiska och den nationella diskursen hänger ihop då nationalismen är kopplat till ett socialdarwinistiskt utvecklingstänkande och moderniseringsteorier. Det moderna samhället existerar i form av nationella stater (Hettne, Sörlin & Østergård, 2006:44,46).

4.4 Historien och jag

I teorikapitlet konstaterades att de historiska berättelserna förbinder individen med en gemenskap. Detta avsnitt handlar om möjligheten att identifiera sig med historien. Det är en tolkning av vilka som fångas in av den gemensamma historien och kollektiva identiteten som uttrycks i analysmaterialet, och vilka som eventuellt lämnas utanför. I detta kapitel tittar jag på vem som tilltalas i berättandet och identifierar försök att koppla personligt till läsaren. Jag går även igenom betydelsen av att utesluta människor ur historieskrivningen.

Möjligheterna att identifiera sig med den historia som presenteras tycks begränsad. Redan i första stycket i den första boken låter man läsaren förstå att denna historia tillhör etniska svenskar som har biologiska rötter i nordens. Här leds läsaren direkt in i den etnisk-nationalistiska diskursen genom att hänvisa till dennes familj och biologiska ursprung.

För ungefär hundra år sedan föddes din mormors mormor och farfars farfar. Då, i början på 1900-talet, var Sverige ett fattigt land. De flesta svenskar bodde på landet och arbetade med jordbruk eller i skogen. (Andersson & Ivansson, 2007:4)

Formuleringen antyder ett försök att väcka känslor hos läsaren genom att tala om dennes familj. Man kopplar läsarens förfäder till den svenska staten, samtidigt som man utesluter de läsare vars mor och farföräldrar inte levde i Sverige. Den exkluderande tendensen är här högst

påtagbar. De läsare med utländskt ursprung kan redan från första stycket i bokserien dra slutsatsen att den här historien tillhör inte mig. Detta citat är ett exempel på hur individen kopplas till den nationalistiska gemenskapen. Eriksen skriver att kärnan i myternas kraft ligger i att komma åt det personliga minnet och tillhörighetskänslan (Eriksen, 1996:51). Eriksen skriver även att nationalismen kan ta sig i uttryck som en form av en utökad familj eller ett ”metaforiskt släktskap” (Eriksen, 1993:136; 1996:60). Alla har en föreställning om familjeförpliktelser och en ökad medkänsla för de som tillhör ens egen familj. Eriksen menar att den emotionella kraft som väcks i släkt och blodsband försöker nationalismen överföra till statens nivå (Eriksen, 1993:136).

Detta försök att tilltala läsarens personliga tillhörighetskänsla visar hur texten söker konstruera ett kollektivt vi. Man kopplar nationen till mindre gemenskaper, familjen, samt till individen. Ett annat exempel på hur man försöker koppla historien till individen ges när man skriver om utbildning för 100 år sedan:

I städerna gick i stort sett alla barn i skolan. Där byggdes stora, moderna skolbyggnader i tegel. De hade långa korridorer och särskilda salar för slöjd och gymnastik. Många av de skolorna finns kvar än idag. Kanske går du själv i en sådan?” (Andersson & Ivansson, 2007:13).

Detta citat, till skillnad från det ovan, visar ett exempel på hur man kan koppla till läsaren utan att kräva en biologisk koppling till svenska förfäder. Här kopplar man läsaren till historien genom att hänvisa till en speciell plats, vilket ger möjligheter för alla som befinner sig på den specifika platsen att känna en tillhörighet till den beskrivna historien.

Något som är viktigt att nämna är den brist som råder på historiska beskrivningar av folk och levnadssätt som inte hör till det svenska eller det västerländska. Eriksen konstaterar att människor som inte ingår i myterna, eller som beskrivs som historiska motparter kan det skapas fiendebilder av (Eriksen, 1996:41,67). Exkluderandet är ett problem inbyggt i alla mytiska gemenskaper, vilket innebär att de kan fungera rasistiskt (Eriksen, 1996:41,67). Med tanke på att undervisningen syftar till att skapa förståelse för mångfald är det legitimt att ifrågasätta varför inte alternativa tänkande och levnadssätt får ta plats i historien.

5. Diskussion

Denna uppsats är en studie av hur historien framställs i historieläromedel för grundskoleelever. Jag har genom analysmaterialet granskat hur diskurser ger förutsättningar för vissa identitetskonstruktioner.

Den mångkulturella retoriken syns inte alls i analysmaterialet. Detta är märkligt med tanke på att undervisningen, enligt skolans styrdokument, bör styras utifrån ett interkulturellt medborgarperspektiv (Nordgren 2006:170). Jag anser att historiematerialet brister i uppgiften att utveckla förståelse för det mångkulturella samhället. Historieberättandet verkar ha fastnat i nationsbyggandets och modernismens utvecklingslogik. Inget synligt försök gör heller för att nedtona den nationalistiska och västcentrerade åskådningen. Det som presenteras som "vår" historia är den svenska historien med etniska svenskar som utgör det identitetsgrundande "vi:et". Implikationen av detta är att en stor del av skoleleverna lämnas utanför den samhällsliga gemenskapen. Vi behöver nya sätt att beskriva historia och skapa en känsla av gemenskap. Hur kan vi forma en kollektiv identitet där grupper av människor inte hamnar utanför?

Analysmaterialet är ingen objektiv rekonstruktion av det förflutna, det är en ideologisk och selektiv framställning av ett visst förflutet. I likhet med Eriksen vill jag förespråka ett historieberättande som istället för att förenkla historien visar att det inte bara är en version av det förflutna som är den rätta. Vi behöver ett historieberättande som betonar hur gemenskap är och har varit föränderlig, som beskriver många olika utgångspunkter för gemenskap och som beskriver olika sätt att leva och tänka utan att hävda vissa av dessa är bättre än andra. Det är självklart svårt att helt återge den komplexitet som mänsklighetens historia är präglad av. Någon form av förenkling och organisering av berättelser måste ske för att kunna sammanfatta det på ett sätt så att skolelever ska kunna läsa det och förstå vad de läser. Det måste vara möjligt för eleverna att ta till sig det de läser, vilket är omöjligt om historiens fulla komplexitet och all problematik av historieskrivning ska framgå. Däremot finns ingen anledning att inte vidga perspektivet och utgångspunkten för att undvika den eurocentrism och de exkluderande tendenserna som präglar historieberättandet idag. Sammanhållning och lojalitet skapas inte genom att exkludera stora delar av befolkningen. Därför bör det finnas ett intresse, även i ett nationsbyggande syfte, att undvika detta.

Utifrån de slutsatser jag kommit fram till i denna studie skulle det vara intressant att forma en undersökning av historietexternas verkningar. En analys av de sociala implikationerna av den syn på ursprung och identitet som elever får ta del av. En sådan studie skulle kunna visa att det behövs en betydande förändring i historieundervisningen för att den ska kunna uppfylla sitt syfte och bättre spegla dagens samhälle.

6. Slutsatser

Jag har konstaterat att identitet skapas genom att individen tillhör en gemenskap, ett ”vi”, som ställs emot ”de andra”. Den svenska nationen utgör huvudsakligen detta ”vi” i de historiska utsagorna, men ersätts ibland av ett västerländskt ”vi” när det rör sig om större perspektiv. Teknologisk, intellektuell och samhällsreformerande utveckling presenteras som en nödvändig, positiv och oundviklig väg för dåtida samhällen att färdas till nuet.

Berättelserna om det förflutna är ständigt kopplat till nutid och man utgår ifrån de värderingar och levnadssätt vi har i det svenska samhället idag. Det nutida levnadssättet och tänkandet utgör normen och presenteras som en logisk följd av utveckling. Effektivitet och komplexitet är egenskaper som värderas i de historiska berättelserna. Man går snabbt igenom olika tidsåldrar där man beskriver förändringar i levnadssätt och tänkande likt en röd tråd från enkelhet och okunskap till komplexitet och insikt, där slutprodukten är den upplysta svensken som är en del av den västerländska gemenskapen. I litteraturen ser vi exempel på hur det förflutna används för att skapa nationell gemenskap och kollektiv identifikation grundad på en ”svenskhets”.

Man utgår i analysmaterialet från en idé om ett svenskt folk med delade erfarenheter. Detta är egentligen problematiskt eftersom det inte finns en sådan enhetlig svensk befolkning. Man presenterar historiska myter som man kopplar till denna gemenskap, till det svenska ”vi:et”. Den svenska identiteten konstrueras bland annat genom att man beskriver med ett ”vi” när man refererar till något som skett på den plats som kopplas till svenska staten.

Den nationella diskursen utgör normen i analysmaterialet. Den svenska nationen framställs som en oproblematiserad enhet som utgör den självklara basen för identitet och gemenskap. Det som inte passar in i den nationalistiska diskursens logik står inte med, eller hanteras som avvikelser, som är fallet med samerna. Samer i Sverige och indianer i Nordamerika behandlas i en separat diskurs, som inte utmanar den svenska eller den västerländska gemenskapen.

Genom att etablera en nationalhistoria och använda symboler som gemensamt språk, gemensamma historiska hjältar och idén om en gemensam historia har det nationalistiska projektet försökt att homogenisera befolkningen och skapa en känsla för nationen hos folket. Massutbildning och historieämnet har varit viktigt för det nationalistiska projektet att lyckas.

Jag har i analysmaterialet urskilt en kulturell och etnisk nationalism där biologiskt ursprung och traditionellt arv utgör grunden i den nationalistiska gemenskapen. Men i vissa sammanhang betonas en mer förnuftsbaserad rationalitet och nytänkande som grund för den nationella gemenskapen, då man ger stort utrymme till uppfinnare, tänkare och vetenskapsmän som bidragit till utvecklingen till den moderna svenska staten.

Jag har konstaterat att man i historieskrivningen kopplar nationen till individen genom en mindre, personlig och känslomässig gemenskap; familjen. Och att man på detta sätt söker tala till den personliga tillhörighetskänslan hos individen. Nationen gör sig även i uttryck genom monument, minnesmärken och nationella symboler som används som identifikationsobjekt. Möjligheterna att identifiera sig med den historia som beskrivs är bitvis begränsad till dem som kan spåra ett biologiskt ursprung i nordens, vilket innebär att historieberättandet verkar exkluderande mot icke-etniska svenskar. Litteraturen utgår alltså ifrån idén om en homogen nationalstat och att läsaren är av svenskt ursprung.

När det rör sig om ett större perspektiv ersätts det svenska "vi:et" med ett västerländskt "vi", kopplat till socialevolutionistiska idéer om överlägsen utveckling. Övriga världen nämns endast i relation till det västerländska, och andra folk fungerar som en bakgrund till den västerländska gemenskapen. Den västerländska vetenskapen presenteras som överordnad kunskap. Allt eftersom man rör sig närmare nutid i berättandet, framstår människor som mer och mer rationella, upplysta och utvecklade. Den nationalistiska diskursen hänger ihop med ett evolutionistiskt tänkande. Nationalismen är kopplat till idén om den moderna staten. Analysen av evolutionismen visar att man inte sprider en förståelse för det annorlunda i litteraturen. Historieberättandet präglas av eurocentrism.

Referenser

- Anderson, B. (1993). *Den föreställda gemenskapen: Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*. Göteborg: Daidalos.
- Andersson, S. & Ivansson, E. (2007). *Boken om historia. 1*. Stockholm: Liber.
- Andersson, S. & Ivansson, E. (2008). *Boken om historia. 2*. Stockholm: Liber.
- Andersson, S. & Ivansson, E. (2009). *Boken om historia. 3*. Stockholm: Liber.
- Bergström, G., & Boréus, K. (2005). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bjereld, U., Demker, M. & Hinnfors, J. (2009). *Varför vetenskap?: om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*. (3., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Eriksen, T. H. (1996). *Historia, myt och identitet*. Stockholm: Bonnier Alba.
- Eriksen, T. H. (1993). *Etnicitet och nationalism*. Nora: Nya Doxa
- Gerber, S. (2011). *Öst är väst men väst är bäst [Elektronisk resurs] : östtysk identitetsformering i det förenade Tyskland*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2011. Stockholm.
- Hermansson, A. M. (2009). *Historieundervisningens byggstenar: Grundläggande pedagogik och ämnesdidaktik*. Stockholm: Liber.
- Hettne, B., & Sörlin, S., & Østergård, U. (2006). *Den globala nationalismen: Nationalstatens historia och framtid*. Stockholm: SNS Förlag.
- Karlsson, K. & Zander, U. (red.) (2009). *Historien är nu: en introduktion till historiedidaktiken*. (2., [uppdaterade och bearbetade] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Nordgren, K. (2006). *Vems är historien?: historia som medvetande, kultur och handling i det mångkulturella Sverige*. Diss. Karlstad : Karlstads universitet, 2006. [Umeå.
- Winther, J. M., & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Hemsidor

Skolverkets kursplan för ämnet historia,

<http://www.skolverket.se/sb/d/2386/a/16138/func/kursplan/id/3884/titleId/HI1010%20-%20Historia>

Innehåll

I Sverige för 100 år sedan 4

- Att vara barn för hundra år sedan 3
- Sin och Gunhild minns hur det var 10
- Folkskolan – en skola för alla 12
- Arbetsstugor för fattiga barn 15
- Vad läste barnen? 16
- Seima Lagerlöf – en ensamma berättare 18
- Lustbycken och stenkiga yllestrumpor 20
- Hur reide man? 22
- Livet i stan 26
- Livet på landet 28
- Statarna var lantbrukare 30
- Massor med sågverk i Norrland 32
- Kreure och järnvägen 36
- Svenska snilleblidar 40
- Från versdelen till möbil 44
- Oscar II och unionen med Norge 48
- Kampen för rösträtt 50
- Sammanfattning 53

Hur kan vi veta vad som hände för i tiden? 54

- Arkeologen – en saktare 54
- Hur vet man var man ska gräva? 56

Sverige under tiotusen år 58

- Istiden 58
- Stensålden 60
- Bronsålden 64
- Järnålden 66

Vikingatiden 68

- Hemma på vikingatiden 72
- Att vara barn på vikingatiden 74
- Skickliga skeppbyggare och sjömän 76
- Vad sa glada vikingarna? 80
- Från torkning och råkning till kvl och frys 82
- Skattgömmor fulla med silver 84

- Runtor – vikingarnas bokstäver 86
- Vikingarnas gudar 90
- Hästen – ett mytiskt och magiskt djur 92
- Birka blev vår första stad 94
- Munken Ansgar kom till Birka 97
- Vikingatiden utanför Norden 98
- Sammanfattning 101

Medeltiden i Sverige 102

- I en by på medeltiden 106
 - Så bodde folk 108
 - Samma husdjur som vi har 110
 - Vad blev det till middag? 112
 - Att vara barn på medeltiden 114
 - På besök i ett kloster 116
 - Teori på korntar och troll levde kvar 118
 - Birger jarl – kungens närmaste man 120
 - Stockholmen skulle bli huvudstad 122
 - På galgbacken 126
 - Hantverkarna flyttar till stan 128
 - Magnus Ladulås 130
 - Så blev man riddare 132
 - Heliga Birgitta 134
 - Digeröden 136
 - Margareta – en maktig drötning 138
 - Kalmarunionen 140
 - Engelbrektsupproret 142
 - Bockstensmannen – en mordgäta 144
- ### Medeltiden utanför Sverige 146
- Från bytestandel till bankkort 148
 - Kortväg – krig för kristendomen 150
 - Katedralen skulle visa Guds makt 152
 - Krig i 100 år 154
 - Sammanfattning 157
- ### Register 158

Innehåll

1500-talet i Sverige 4

- Att vara barn på 1500-talet 8
- Danske kungen angriper Sverige 10
- Stockholms blodbad 14
- Gustav Vasa tar makten 16
- Gustav Vasas barndom 20
- Gustav Vasa börjar regera 22
- Martin Luther 26
- Olaus Petri gjorde Sverige protestantiskt 29
- Gustav Vasa och hans familj 32
- Gustav Vasas söner bråkade om makten 34
- Sammanfattning 37

Europa under 1500- och 1600-talen 38

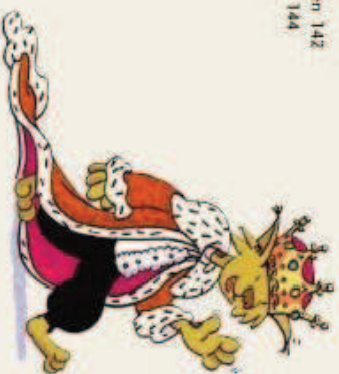
- Konsten att trycka böcker 40
- Tema: Fram röksigsnader till pres 42**
- Europierna ger sig ut i världen 44
- Spanjorerna erövrade Inkariket 48
- Tema: Nya varor kom till Europa 50**
- Renessansen – konst och vetenskap blomstrar 52
- England blev en stormakt 54
- William Shakespeare 57
- En ny syn på världen 58
- Galilei gjorde experiment 60
- Isaac Newton 62
- Holland – rikast i Europa 64
- Frankrike och kung Sol 66
- Ludvig XIV 67
- Sammanfattning 71

Sveriges stormaktstid 72

- Livet på landet på 1600-talet 76
- Gustav Adolf och Axel Oxenstierna 80
- Vasa – ett imponerande skepp 82
- Krig mellan protestanter och katoliker 84
- Soldatliv 88
- Gruvor och järnbruk 90
- Den stora koppargruvan i Falun 92
- Tema: Vagnen på 1500- och 1600-talena 96**
- Samernas liv förändrades 98
- Tema: Fram lö-stig till sexfilig motorväg 102**
- Svenskarna började skicka brev 104
- Många nya städer 106
- Göteborg – en hamn på Västkusten 108
- Hantverkare och köpmän i staden 110
- Kristina – en ovanlig drottning 112
- Sammanfattning 117

Karolinska tiden 118

- Karl X Gustav var en krigarkung 120
- Karl XI ville bestämna hett själv 122
- Snapphans kampsade i Skåne 124
- Soldater ansattes när det var fred 126
- Att vara barn på 1600-talet 128
- Fler och rikare adelsfamiljer 130
- Massor rodd mat på adelns fester 132
- Hon skrev en bok om sitt liv 134
- Karlök i slott och koja 136
- Alla skulle lära sig läsa 138
- Vad läste folk? 140
- Läkarna började titta in i kroppen 142
- Vuxna trodde på älvor och troll 144
- Den stora jakten på häxor 146
- Tema: Att mata tiden 150**
- Ölycker drabbar Sverige 152
- Sammanfattning 157
- Register 158**

Innehåll

Sverige under Frihetstiden 1719–1772 4

- Riksdagens fyra grupper 6
- Arvid Horn bestämde mest 8
- Carl von Linné blev världsbekänd 10
- Livet på landet på 1700-talet 14
- Livets högtider 18
- Vetenskap skulle göra landet rikt 22
- Potatisen – en nyttig knöl 26
- Ostindiska kompaniet kom med nya varor till Sverige 30
- Temat: Godis – en söt historia 34
- Sammanfattning 37

Europa under 1700-talet 38

- Upplysningstiden – förnutrens tid 40
- USA – ett självständigt land 42
- Indianer och vita i Nordamerika 44
- Franska revolutionen 1789 48
- Skräckvaldet 52
- Napoleon blev Frankrikes kejsare 53
- Temat: Örömmen om att flyga – från luftballong till rymdåkt 54
- Sammanfattning 57

Gustavianska tiden 58

- Slutet på Frihetstiden 60
- En ovanlig barndom 62
- Gustav älskade teater, konst och musik 64
- Inte bara en teaterkung 66
- Stockholm på den Gustavianska tiden 68
- Carl Michael Bellman 70
- Att vara barn i slutet på 1700-talet 72
- Temat: Från djurhudar till fleeceolja och jeans 74
- Mordet på Gustav III 78
- Sammanfattning 81

Europa under 1800-talet 82

- Europas länder tog land i Afrika 84
- Från hamnverk till industri 88
- Livet i stan – långa arbetsdagar och bullrande maskiner 90
- Anglok och järnvägar 94
- Temat: Från Camera obscura till digitalkamera 96
- Fyra kandidater i Europa på 1800-talet 100
- Sammanfattning 103

Sverige under 1800-talet 104

- 1809 – ett viktigt år 106
- Gotla kanal – tvärs över Sverige 110
- Livet i Bohuslän på 1800-talet 112
- När skogen blev värdefull 114
- Hygien och vaccin räddade liv 116
- Arbete i fabriker och industrier 120
- Piga – det vanligaste kvinnoyrket 124
- Många svenskar utvandrade till Amerika 126
- Temat: Från Långhus till skyskrapa 128
- Alfred Nobel uppfann dynamiten 132
- När Sverige fick elektriskt ljus 134
- Folkrörelser som förändrade Sverige 136
- Sammanfattning 139

Det hårde på 1900-talet 140

- Första världskriget 1914 – 1918 142
- Mellan kriget – ekonomisk uppgång och nedgång 144
- Andra världskriget 146
- Förntalsen – utrotning av människor 148
- Aldrig mera krig – EU bildades 150
- Att vara barn på 1900-talet 152
- Bilen blev symbol för frihet 154
- Sammanfattning 157
- Register 158

